

“Бекитемин”

К.Карасаев атындагы БГУнун илимий,
эл аралык байланыштар жана
мамлекеттик тил боюнча проректору,
ф.и.д., проф. Г. М. Мурзахмедова

“ 13 ”

2018-жыл

Абдыкадырова Гулсаада Кочконбаевнанын «Адабият окуу курсунда эпосторду окутуунун методикасы («Эр Төштүк», «Эр Табылды»)» деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына карата жетектөөчү илимий мекеменин

РАСМИЙ ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн актуалдуулугу.

Соңку мезгилде кыргыз адабияты боюнча окуу-нормативдүү документтерде белгиленген бүтүрүүчүлөрдүн даярдыгына коюлган заманбап талаптарга ылайык Кыргызстандын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз адабиятын окутуунун максаты, мазмуну жана милдеттери олуттуу өзгөрүлүүдө. “Адабий билим берүүнүн жалпы максаты - мектеп окуучусун өз улутунун жана дүйнөлүк көркөм адабияттын мыкты казыналары менен тааныштыруу; алардын рухий жана эстетикалык маданиятын калыптандыруу, атуулдук, адеп-ахлактык позициясын бекемдөө” [Кыргыз адабиятынан билим берүүнүн мамлекеттик стандарты. – Б., 2006. – 206-б.].

Кыргызстандын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз адабиятын окутуу салттуу түрдө үч этапка бөлүнөт: 1 – адабияттык окуу (5-7-класстар); 2 – адабий-тарыхый курстун элементтерин ичине алган системалык курска жакындатылган адабияттык окуу (8-9-класстар); 3 – кыргыз адабиятынын системалык курсу (10-11-класстар). Биздин изилдөөбүзгө тиешелүү болгон адабияттык окуу курсун окутуу боюнча азыркы окуу программасы төмөнкүдөй талаптарды коёт: “Мында окуучулар айрым-айрым чыгармалар, алардын үзүндүлөрү, жомок, макал-ылакап жана башка жеке-жеке жанрлар, ал жанрлардын эреже-жолуна ылайык жазылган, түзүлгөн кээ бир көркөм дөөлөттөр менен таанышат. Адабият теориясынан элементтардык маалымат алышат. Бул класстарда

жазуучунун жандуу сөзүн добушун чыгарып окуу, үн кубултуп көркөм окуу чоң орунду ээлейт. Текстти көркөм окуу жагынан мугалим окуучуларга үлгү болушу керек. Адабий текстти үйрөнүү, көркөм окуу чыгарманы аналитикалык талдоолор менен айкалыштырылышы максатка ылайыктуу” [Кыргыз адабиятынын программасы. Түз.: С.Байгазиев, А.Муратов. – Б., 2017. – 5-б.].

Орто мектептин VI-VII класстарында ар башка жанрдагы чыгармалардын арасында эпостор окутулат, алардын ичинен элдик оозеки чыгармачылыктын үлгүлөрү катары “Эр Төштүк” жана “Эр Табылды” эпостору берилген. Аталган эпостор кыргыз адабиятынын программасына XX кылымдын 40-жылдарынан баштап кошулган. Кыргыз элинин тарыхына, руханий дүйнөсүнө, турмуштук-мифтик түшүнүктөрүнө, эрдигине, каармандыгына, осуяттарына, келечекке умтулгандыгы тариздүү дөөлөттөрүн жогорку идеялык, эстетикалык-көркөмдүк деңгээлде жалпылаштырган эпостор өсүп келе жаткан жаш муундардын адабий-эстетикалык жана адеп-ахлактык сапаттарын калыптандырууга жана өркүндөтүүгө чакырат. Методикада эпосторду окутуу, айрыкча, “Манас” эпосун үйрөтүүдө, республикада бир катар тажрыйбалар топтолгон, алар окумуштуулардын (Г.А.Абдымомунова, С.Байгазиев, Н.Кангелдиев, А.Муратов, Б.Оторбаев, Д.Саалиева ж.б.) эмгектеринде берилген. Ошол эле учурда окуу программасына 1941-жылдан бери кошулган “Эр Төштүк” жана “Эр Табылды” кенже эпосторун окутуу методикасы боюнча диссертациялык изилдөөлөр жана атайын методикалык эмгектер жок экендигин белгилеп кетүү оң. Заманбап илимий-методикалык багыттар, педагогикалык технологиялар менен таанышуу жана жалпылоонун негизинде кенже эпосторду окутуу методикасын иштеп чыгуунун зарылдыгы, практикалык сунуштарды берүү аталган изилдөөнүн темасын тандоону жана актуалдуулугун шарттайт.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштардын негизделишинин даражасы

Диссертацияда иштелип чыккан илимий жоболордун, жалпы жыйынтыктардын жана практикалык сунуштардын негизделишинин даражасы эксперименталдык тажрыйбалык иштердин жалпы жыйынтыктарын статистикалык негизде анализдөө менен камсыз кылынган.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган милдеттерге дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта

көрсөтүлгөн. Изилдөө кириш бөлүмдөн үч главадан, корутундудан жана тиркемеден турат. Иштин жалпы көлөмү – 171 бет, колдонулган адабияттардын жалпы саны – 271, таблицалар – 28, сүрөттөр – 8, тиркеме – 1. Киришүү бөлүмүндө диссертант тандалып алынган теманын актуалдуулугу, максат-милдеттери, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, изденүүчүнүн жеке салымы, коргоого коюлуучу негизги жоболор, апробацияланышы тууралуу маалыматтарды берген.

Биринчи бап **«Кыргыз орто мектептеринин адабият окуу курсунда кенже эпосторду окутуунун теориялык-методологиялык негиздери»** деп аталып, анда «Эр Төштүк», «Эр Табылды» эпосторун окутуу методикасынын тарыхы, учурдагы абалы, адабият таануу, методологиялык-дидактикалык негиздердин жана кенже эпосторду окутуунун өзгөчөлүгүнүн мүнөздөмөсү берилген.

Экинчи бап **«Адабият окуу курсунда кенже эпосторду («Эр Төштүк», «Эр Табылды») окутуунун методикасы»** деп аталып, эпосторду окутуунун методикалык системасы каралат. Ал чыгармалардын тексттеринин мазмунун адабий-теориялык негизде талдоонун, көркөм образдарды анализдөөнүн методдорун, окуучулардын этномаданий жана этнолингвистикалык компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун иштелип чыккан усулдук жолдорун камтыйт.

«VI-VII класстарда кенже эпосторду окутуу боюнча педагогикалык эксперименттин уюштурулушу жана анын натыйжалары» деп аталган үчүнчү бапта адабияттык окуу курсунда «Эр Төштүк», «Эр Табылды» кенже эпостору боюнча иштелип чыккан окутуунун методикасынын натыйжалуулугун ачып көрсөтүү үчүн Кыргызстандын орто мектептеринде педагогикалык эксперименттин ар бир этабынын максаттары жана милдеттери каралып, алынган натыйжалар көрсөтүлгөн.

Изилдөөнүн акырында илимий-методикалык, педагогикалык жана башка адабияттардын тизмеси берилген.

Тажрыйбалык эксперименталдык иштердин мазмуну, натыйжалары, педагогикалык иш тажрыйбалар жалпылаштырылып, керектүү жыйынтык-корутундулар чыгарылган. Изилдөөдөн алынган жалпы жыйынтыктар конкреттүү практикалык сунуштарды берүүгө негиз болгон.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси

- Кыргызстандын мектептеринин орто концентринде “Эр Төштүк” жана “Эр Табылды” кенже эпосторун окутуу методикасынын методологиялык жана дидактикалык негиздери аныкталды;

- VI-VII класстарда заманбап илимий-педагогикалык жана илимий-методикалык багыттардын, технологиялардын жетишкендиктеринин негизинде эпосторду окутуу методикасы иштелип чыкты;

- “Эр Төштүк”, “Эр Табылды” эпосторун окутууда окуучулардын этномаданий жана этнолингвистикалык компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун методдору, ыктары, жолдору, каражаттары айкындалды;

- эпосторду окутуунун сунушталган методикасынын натыйжалуулугу эксперименттик текшерүү аркылуу далилденди.

4. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу

“Эр Төштүк” жана “Эр Табылды” эпосторун окутуунун методикасын иштеп чыгууда алынган натыйжаларды кыргыз адабиятын окутуунун жалпы методикасын өркүндөтүүдө колдонууга толук негиздер бар. Ошону менен катар кыргыз адабияты боюнча жаңы мамлекеттик стандартты, окуу программаларды, окуу китептерди жана окуу-методикалык колдонмолорду жазууда, азыркы документтерге түзөтүүлөрдү киргизүүдө жана адабияттык окуу курсунда кенже эпосторду үйрөнүү боюнча методикалык сунуштарды берүүдө пайдаланса болот.

5. Изденүүчүнүн жеке салымы

Орто мектептерде эпосту окутуу методикасынын теориялык-методологиялык, адабий-дидактикалык негиздери изилденди жана системалаштырылды (диссертациялык изилдөөлөр, монографиялар, окуу-нормативдик документтер). Иштелип чыккан кенже эпосторду окутуу методикасынын натыйжалуулугу тажрыйбада аныкталды жана кыргыз адабиятын окутуу методикасын жакшыртуу үчүн практикалык сунуштар берилди.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертация киришүүдөн, үч баптан жана корутундудан турат. Изилдөөдө 271 аталыштагы эмгектер пайдаланылган. Авторефераттын көлөмү резюмелерди кошпогондо белгиленген талаптан ашкан эмес. Автореферат диссертациянын

мазмунун толук чагылдырган. Изилдөөнүн милдеттеринин чечилиши баптар боюнча так көрсөтүлгөн.

Жалпысынан изилдөө жеткиликтүү иштелген жана өз алдынча аткарылган. Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыгында иштелип чыккан баардык илимий жоболор теориялык жана илимий жактан тастыкталган корутундулар негиздүү жана өз ара логикалык жактан байланышкан.

Изилдөөдө алынган жана иштелип чыккан жоболордун жана корутундулардын негизделиш даражасы алардын педагогиканын фундаменталдык теорияларына жана педагогикалык эксперименттердин жыйынтыктарына негизделгендиги менен мүнөздөлөт. Аталган ийгиликтер менен кошо **айрым мүчүлүштүктөр** да байкалды, алар:

Биринчиси, диссертациялык эмгекте илимий-теориялык маселелер негиздүү каралгандыгы колдоого арзыйт. Бирок, практикалык маңызга ээ болгон сабактын иштелмелери да берилсе болмок.

Экинчиси, диссертацияда ар бир глава боюнча корутундулар чыгарылган. Жалпы корутунду да жыйынтыктуу жазылган. Бирок, практикалык сунуштарды дагы кеңейтсе болмок.

Бирок белгиленген мындай мүчүлүштүктөр принципалдуу мүнөзгө ээ эмес, алар изилдөөнүн жалпы деңгээлин төмөндөтпөйт.

Абдыкадырова Гулсаада Кочконбаевнанын «Адабият окуу курсунда эпосторду окутуунун методикасы («Эр Төштүк», «Эр Табылды»)» деген темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү» Жобосунун 10-пунктунун талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү Абдыкадырова Гулсаада Кочконбаевна 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейбиз.

Пикир Бишкек шаарынын К.Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетинин кыргыз адабияты жана педагогика жана психология кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын отурумунда 2018-жылдын 11-сентябрында (**№2-протокол**) талкууланып, бекитилди.

Катышкандар:

- Акматов Б.М.** – кыргыз адабияты кафедрасынын башчысы, п.и.д., профессор;
Кенжешев К.Д. – кыргыз филологиясы факультетинин деканы, п.и.к., доцент;
Мураталиева М.А. – педагогика жана психология кафедрасынын башчысы, п.и.к., доцент;
Асакеева Д.Ж. – ф.и.д., профессор;
Ибраимов К. – ф.и.к., профессордун м.а.;
Абдракунов Т. – ф.и.к., доцент;
Кылычев Э.М. – доцент;
Жумагулова Ж. – п.и.к., доцент;
Умарова Р. М. – ф.и.к., доцент;
Чыйбылова Б.А. – ф.и.к. ага окутуучу;
Жороева Н.Э. – ага окутуучу;
Үркүнчиева Г.Ж. – ага окутуучу;
Ыбышева П.Н. – ага окутуучу;
Мусаева Ж.К. – ага окутуучу;
Жумаканова Э.М. – окутуучу;

Отурумдун төрайымы,
педагогика илимдеринин
кандидаты, доцент

Катчысы:

Мураталиева М.А.

Жумаканова Э.М.

Педагогика илимдеринин кандидаты, доцент *М.Мураталиеванын* жана окутуучу
Э.Жуманакванын колун тастыктаймын. *Э.Ж.*

Бишкек гуманитардык университетинин окумуштуу катчысы *Э.Сейткожоева* **З.А.**

Дата поступления
отзыва *6 Дек 2018, 580*
14.09.2018

У. Сегер
Сегербасов
Оле Клэв

